

הרב ירחמיאל צבי האלפערט

ישיבה הרמה והכולל
מח"ס תפארת צבי

בענין נטילת שבר על לימוד התורה

וכו' עכ"ל מוכח מהנימוקי יוסף שעוד נוטלין שכון בדרך כבוד.

איתא ברמב"ם בפירוש המשניות כאן בנדרים וז"ל לא ילמדנו מקרא זהו במקום שמלמדין בו תורה שבכתב בשכר, אבל במקום שמלמדין תורה שבכתב בלא שכר מותר לו ללמדו מקרא ואין אנו צריכין להתנות שום דבר מזה בהלכות ובהגדות ומדרשות לפי שאינו מותר בתורתי כלל מין ממניי חכמת התורה בשכר שנאמר "ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם" בא בקבלה מה אני בחינם אף אתם בחינם, ואמנם ללמוד תורה שבכתב בשכר במקומות שפשט המנהג בזה לפי שזה השכר הוא מדין לימוד הטעמים והתנועות ומדין שמירת התינוקות שלא יהיו משולחים ונשחיתים, ואני תמיה מאנשים גדולים שעוור אותם התאוות והכחישו האמת ופסקו דין לעצמם ליטול שכר מן הדינים והלמוד ונתלו בחבלי השוא, ועוד יבא הענין בזאת הכונה במקום ידוע ממסכת אבות פרק ד' משנה ד' עכ"ל מוכח מדברי הרמב"ם ללמוד תורה שבעל פה בשכר אסור, ולא כמו הר"ן והנימוקי יוסף שבעד הלימוד אסור ליקח שכר אבל שכר בטלה מותר.

וכן איתא ברמב"ם פ"ג מהלכות תלמוד תורה הל' י' וז"ל כל המשים על לבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה הרי זה חלל את השם ובזה את התורה וכבה מאור הדת וגרם רעה לעצמו ונטל חייו מן העולם הבא, לפי שאסר ליהנות בדברי תורה בעולם הזה. אמרו חכמים כל הנהנה מדברי תורה נטל חייו מן העולם, ועוד צוו ואמרו לא תעשה עטרה להתגדל בהם ולא קורדום לחפור בהם, ועוד אמרו אהוב את המלאכה

איתא במשנה נדרים דף ל"ה: ומלמדו מדרש הלכות ואגדות, אבל לא ילמדנו מקרא, אבל מלמד הוא את בניו ואת בנותיו מקרא ע"כ.

מקשה הגמרא שם דף ל"ו: ומקרא מאי טעמא לא ילמדנו משום דקמהני ליה מדרש נמי קמהני ליה, אמר שמואל במקום שנוטלין שכר על המקרא ואין נוטלין שכר על המדרש, מאי פסקא הא קמ"ל דאפילו במקום שנוטלין שכר על המקרא שרי למשקל על המדרש לא שרי למשקל, מאי שנא מדרש דלא, דכתיב "ואתי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם חוקים ומשפטים כאשר צוה ה' אלקי" מה אני בחנם אף אתם נמי בחנם, מקרא נמי בחינם אמר רב שכר שימור [כמבואר לקמן שכר שימור הקטנים גדול לא בעי שימור] ור' יוחנן אמר שכר פיסוק טעמים וכו' ע"כ.

ואיתא בר"נ לענין הלכה קיימא לן הכי דעל המדרש לא שרי למשקל מיהו הני מילי שכר לימוד, אבל אגר בטלה שרי והכי איתא בירושלמי דגרסינן התם יכול אף על מקרא ותרגום כן ת"ל "חוקים ומשפטים" חוקים ומשפטים אתם מלמדים בחנם ואי אתם מלמדים בחנם מקרא ותרגום, וכן חמי מתניא נסבין אגריהון אמר ר' יודן ב"ר ישמעאל שכר בטלן הם נוטלין עכ"ל.

מוכח מדברי הר"ן שדמי לימוד התורה במיוחד בלימוד המדרש אסור ליטול אבל דמי בטלה מותר ליטול.

וכן איתא בנימוקי יוסף כאן וז"ל אבל שכר בטלה שרי למשקל פרנסתן אפילו דרך כבוד כדחזינן בכתובות דף ק"ו. מלמדי הלכות שחיטה וקמיצה שנוטלין שכון מתרומת הלשכה, והכי איתא בירושלמי בפירקין הל' ג'

ומותר ליקח כסף ככל אומנות עיי"ש באריכות.

ואיתא בדרישה יור"ד סימן רמ"ו ס"ק י' וא"ל הרמב"ם בפ"ד ממסכת אבות קרא שם תגר על הספקות שנותנים לתלמידים והרבנים אע"פ שמשמע שם מדבריו שרוב חכמי הדור הגדולים שבזמנו היו עושים לא נמנע מלהשיב עליהם כמה תשובות, ובאמת לא נהגו חכמי הדורות כמותו והראיות שהביא לדבריו יש לדחותם, ואדרבה יש להביא ראיות להחזיק יד הנותנים והמקבלים [כמו שהובא בכסף משנה] וכן ראוי לעשות דאם לא כן כבר היה התורה בטלה חס ושלום, וכבר כתב והאריך הר"ר שמעון בר צמח לסתור כל ראיות הרמב"ם ולהחזיק ביד חכמים והתלמידים הנוטלים פרס מהציבור, ובודאי דמי שאפשר להתפרנס ממעשה ידיו ולעסוק בתורה ודאי מידת חסידות הוא ומתנת אלקים הוא, אבל אין זו מידת כל אדם הוא וכו' וכן כתב הרמ"א בשו"ע סעיף כ"א והאריך ונתן טעם כדי שלא יצטרך הרב לעשות מלאכה בפני הבריות ויתבזה התורה בפני ההמון וכו' וכן כתב בעל נחלת אבות וכו'.

ולפירוש זה צריך לומר הא דכתב רבינו בריש סימן רנ"ה ז"ל לעולם ירחיק אדם עצמו מן הצדקה וכו' עד יעסוק באומנות ואפילו באומנות מנוול שאני התם דאיירי מצדקה וכאן מן הסתם נותנין לו דרך כבוד, אי נמי הכא מיירי ברב הממונה על הציבור ואם יעסוק לפניהן במלאכה אזי לא יהיו דבריו מקובלין על הציבור עכ"ל.

מוכח מדברי הדרישה שודאי במי שאפשר להתפרנס ממעשה ידיו ולעסוק בתורה ודאי מידת חסידות ומתנת אלקים, אבל מי שאינו יכול להתפרנס ממעשה ידיו יכול לקבל מכמה סיבות או כדי שלא תשתכח תורה מישראל, ועוד לפי הרמ"א שאם הרב יעסוק במלאכה לפני הבריות ויתבזה התורה בפני ההמון, ועוד דשאני מצדקה מפני שמסתמא נותנין לו דרך כבוד, ועוד סיבה דלא דמי לצדקה שכאן

ושנא את הרבנות, וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וסוף אדם זה שיהא מלסטים את הבריות עכ"ל.

א"כ צריך לעניות דעתי להבין איך מגידי שיעורים ואברכי כוללים לוקחים שכר על לימוד תורה שבעל פה לשיטת הרמב"ם האוסר אפילו שכר בטלה, ואיתא במלא הרועים כאן בנדדים דף ל"ז. וז"ל נראה בלבי קושיא הוא שאנו רואין שהלומדין משנה נוטלין שכר ונבצ"ע.

אלא הכסף משנה דוחה ראיות הרמב"ם בפ"ד מאבות משנה ד' מהלל וכו' ועוד מביא ראיה להפך משיטות הרמב"ם מגמרא כתובות דף ק"ה: שלת דורון לתלמיד חכם כאילו מקריב ביכורים והביא ראיה מאלישע, וכן מצינו בשמואל א' פרק ט' כשהיו הולכים לשאול לנביא היו נותנין לו דורון, ולפי פשט הרמב"ם אפילו דורון אסור, וכן מצינו בר' יוחנן שהיה מפרנסו הנשיא כדאיתא בסוטה דף כ"א. וכן איתא בדברי קבלה בישעיהו ס"פ כ"ג "כי ליושבים לפני ה' יהי' לאכול לשובעה וכו'", וכן בחולין דף קל"ד: אמריינן ההוא שקא דדינרי דאתא לבי מדרשא קדם ר' אמי וזכה בהם ופריך והיכי עביד הכי והא כתיב "ונתן" ולא שיטול מעצמו ומשני לענייני זכה בהם, ואי בעית אימא אדם חשיב שאני [כלומר ממונה ראש ישיבה] וכו'.

אלא אכתוב בסיעתא דשמיא בקיצור דברי הכסף משנה לישיב שיטת רבנו הרמב"ם שבודאי עשירי או אחד שיש לו במה להתפרנס אסור לקחת כסף על לימוד התורה, אלא עני הרוצה ללמוד וללמד וכל שכן ללמוד וללמד לשמור ולעשות זהו אומנותו כמו אומנות ומותר לו ליקח בעד אומנותו כמו כל אומנות, אבל הלומד תורה כדי להתפאר כגון להיות ראש ישיבה וכו' זהו ג"כ אסור לרמב"ם.

יוצא לנו לפי הכסף משנה האופן היחיד שמותר ליקח כסף על לימוד התורה לפי שיטת רבינו זהו עני הרוצה ללמוד וללמד וכל שכן ללמוד וללמד לשמור ולעשות שתהי' אומנותו

לאחוז בסיכלות וחיסרון החכמה כל ימיו אשר הוא גרמא לכמה נזקין ומכשולות תלמוד המביא לידי מעשה ולמנוע טוב מבעליו מהיותו נהנה מאת אחיו עיי"ש.

הדבר שמואל כעין ישוב הראשון של הדרישה שאם לא יקח אז ח"ו יתבטל התורה אלא מוסיף שאם לא יקח ישאר בסכלות וחסרון חכמת התורה וזה יגרום לכמה נזקין מכשולות שהרי התלמוד מביא לידי מעשה רק בגלל שאינו רוצה ליהנות מאחיו.

יוצא לנו ארבעה דרכים לישב הרמב"ם:

א. הכסף משנה שמדובר בעני ומתכוון ללמוד וללמד ולכן הוה אומנות כמו שאר אומנות ומותר.

ב. דברי הדרישה ושו"ת דבר שמואל כדי שלא תשתכח התורה ח"ו, וגם בלי חכמת התורה זה יגרום לנזקין ומכשולות שונות.

ג. הדרישה מביא את הרמ"א שאם הרב יעסוק במלאכה אז יתבזה כבוד התורה בפני ההמון. ועוד מוסיף הדרישה שאינו דומה לצדקה שאם הרב יעסוק במלאכה לא תהא דבריו מקובלין על ההמון.

ד. עוד מובא בדרישה שאינו דומה לצדקה שמסתמא כאן ההמון נותנים בדרך כבוד.

מדובר ברב הממונה על הציבור דאם יעסוק לפניהן במלאכה לא יהיו דבריו מקובלין על הבריות עיי"ש.

ואיתא בקצרה בביאור הלכה שבשו"ת דבר שמואל סימן קל"ח שנשאל מה עדיף לעסוק בתורה ולהרבות תלמידים וליהנות מאחרים או לעסוק במלאכה נקיה מחשש גזילה ואונאה וריבית ויעסוק בתורה לבד כל יום השבת [חוץ מכל ימי השבוע שיקבע עתים לתורה]

ענה לו הדבר שמואל וז"ל וכו' אך הנראה לעניות דעתי שאפילו הרמב"ם ז"ל יסכים בנידון דידן להתיר דאין אפשר משאי אפשר וכיון שכפי צורך השעה והמקום אי אפשר לזה האיש החפץ בחיים להתקיים תלמודו בידו לזכות בו את הרבים כי אם בסיפוק צרכיו עיי"אחרים, הרי הוא ככל ההמון הדיינים והחכמים שהיו מקבלים שכר מתרומת הלשכה כדגרסינן בכתובות בפרק שני דייני גזירות דף ק"ה: והרמב"ם כן פ"ד מהלכות שקלים וז"ל מגיה ספרים שבירושלים ודיינים שדנים את הגזלנים נוטלין שכרן וכו' ואם לא הספיקו להם אע"פ שלא רצו מוסיפין להם כדי צרכן להם ונשיהם ובניהם ובני ביתם, ואיך יעלה על דעת רבינו הרמב"ם ז"ל שיותר טוב לאדם

קבלת היום עיי אחדות

"יום תרועה יהי לכם", אמר הרה"ק ר' אהרן מקארלין, כי א"א לקבל יום קדוש זה רק עיי ריעות והתחברות ואחדות זע"ו, וזהו יום תרועה יהי לכם, "תרועה" לשון ריעות, וזהו דכתיב, באחד" לחודש השביעי, "באחד" לשון אחדות, לרמז כי הכל עיי אחדות, וזהו אתם נצבים היום כולכם, בר"ה שנקרא "היום" נצבים ועומדים בדין ויוצאים זכאין עיי האחדות.

טוב עין הוא יבורך

הרה"ק בעל החידושי הרי"ם אמר כי בר"ה צריכים להיות טוב עין אפילו לאומות, ואמר רמז על זה בגמ' ר"ה זיל לעין טב ולקדשי' לירחא, שקידוש החודש והשנה תלוי בעין טוב עכ"ד, ונראה לפי שבמדה שהאדם מודד מודדין לו, ולפי הטוב עין שיש לבני ישראל בראש השנה, כך מתראין לפניו לטובה, וכמ"ש טוב עין הוא יבורך. (שפת אמת)